

มาตรการทางกฎหมายและสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า: กรณีศึกษาอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

Social and Legal Measures for Managing Human and Wild Elephant Problems: A Case Study of Kaeng Hang Maeo District Chanthaburi Province

ทรัพย์สิทธิ์ เกิดในมงคล¹, กุลปราณี กุลวิทิต¹, ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์², พรทิวา อาชีวะ*², จิตรา ประดิษฐ์ศิลป์³
Saphayasit Kerdnaimongkol¹, Kulapranee Gonvitit¹, Chaiyon Praditsil², Porntiwa Archeewa², Jitra Praditsil³

¹ สาขาวิชานิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี 22000

² สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
จังหวัดจันทบุรี 22000

³ นักวิจัยอิสระ

¹ Law, Faculty of Law, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi 22000 Thailand

² Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Human Science and Social Science,
Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi 22000 Thailand

³ Independent Researcher

*Corresponding author E-mail: porntiwa.a@rbru.ac.th

(Received: August 18 2023; Revised: September 18 2023; Accepted: December 7 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้มาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า และศึกษาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ในการศึกษาจะใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานแบบรับลูกต่อกันระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจในแง่เชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงสำรวจจะใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 379 คน เป็นประชากรอำเภอแก่งหางแมว โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอนวิเคราะห์ ซึ่งใช้สถิติพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ส่วนในการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพจะใช้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ จำนวน 10 คน คือกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ช้างป่า อำเภอแก่งหางแมว และปลัดอำเภอแก่งหางแมว โดยการวิเคราะห์เชิงตีความทางสังคม ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยสามารถนำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้ผลในระดับพอสมควร
2. การใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้ผลในระดับพอสมควร
3. โดยภาพรวมประชาชนค่อนข้างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
4. โดยภาพรวมประชาชนค่อนข้างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

คำสำคัญ : มาตรการทางกฎหมาย; มาตรการทางสังคม; การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า

Abstract

The purpose of this research was to study the use of legal and social measures to manage the human-wild elephant problems, and study the appropriate recommendations for using social measures to manage human-wild elephant problems in Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province. In this study, a cross-disciplinary research method was used between quantitative and survey research. In the survey research, the sample was a group of 379 residents of Kaeng Hang Maeo District using multi-step random sampling analysis with descriptive statistics and inferential statistics. For the qualitative interviews, there were 10 key informants who were official leaders and natural leaders: the volunteer group protecting wild elephants, and the district secretary of Kaeng Hang Maeo District social interpretation was used for data analysis. The findings obtained from the research could be presented in the following points.

1. The result of using legal measures to manage human-wild elephant problems in Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province was at a reasonable level.
2. The result of using social measures to manage human-wild elephant problems in Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province was at a reasonable level.
3. Overall, the people were quite in agreement with the recommendations for legal measures to deal with human-wild elephant problems in Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province.
4. Overall, the people were quite in agreement with the recommendations for social measures to deal with human-wild elephant problems in Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province.

Keywords : Legal Measures; Social Measures; Human-Wild Elephant Problem Management

บทนำ

ปัจจุบันพบปรากฏการณ์ของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในเขตป่าและชุมชนเกษตรกรอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ในกรณีของพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดจันทบุรี ปรากฏขึ้นทั้ง 8 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดจันทบุรี นั้นมีผืนป่าที่เชื่อมติดตรงจุดศูนย์กลางกับชุมชนเกษตรที่สำคัญหลายแห่งด้วยกัน เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่, อุทยานปางสีดา, ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด, ป่าเขาเขียว เขาชมภู่, อุทยานเขาชะเมา, อุทยานเขา 15 ชั้น, อุทยานเขาสอยดาว, อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว เป็นต้น จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าอย่างเห็นได้ชัดก็คือ จังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะเป็นครั้งแรก ที่ถนนหน้าท่าการอำเภอแก่งหางแมว จ.จันทบุรี มีการพบช้างพลาย 3 ตัว และได้ทำร้ายชาวบ้านถึงแก่ความตาย 1 คน ได้รับบาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิตในเวลาต่อมาอีก 1 คน ต่อมาช้างตัวดังกล่าว 1 ตัวก็ถูกยิงตายด้วย (ไสว วังหงษา, อยู่ เสนาธรรม, กัลยาณี บุญเกิด และเดชชาติ แสงเส้น, 2549: 156-169) ต่อมาเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2558 ได้เกิดปรากฏการณ์มีโขลงช้างป่าจำนวนมากกว่า 80 ตัว ที่เคยเดินลงมาทางใต้ผ่านเขาอ่างฤๅไนเข้ามาหากินในพื้นที่ตำบลพวาในพื้นที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 9 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยจำโขลงของช้างหัวหน้าโขลง (แม่แปรง) ได้พาโขลงสมาชิกช้างอพยพกลับเข้ามาหากินในพื้นที่ตำบลพวาของชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง (manager.co.th, 2558: ออนไลน์) ทำให้ชาวบ้านเกษตรกรสวนยางสวนผลไม้และพืชไร่ต่างหวาดผวามากออกไปกรีดยางในตอนเช้ามีด ต่อมาเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2559 หลังคณะกรรมการแก้ไขความเดือดร้อนของจังหวัดได้พบปรากฏการณ์ว่ามีโขลงช้างป่าประมาณ 80 ตัว เดินบุกรุกเข้ามาหากินในพื้นที่เกษตรกรรมทำร้ายชีวิตและทำลายสิ่งของพืชผลทางการเกษตรชาวบ้านในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีจึงได้ประกาศให้พื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดจันทบุรี) ให้เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่าที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว (manager.co.th, 2558: ออนไลน์) ยังผลให้พื้นที่ที่ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2559 ผุ้ช้างป่าอีกกลุ่มหนึ่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนทางด้านตะวันออกได้แตกโขลงข้ามแนวป่าใหญ่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวเข้ามาหากินพืชผลของชาวบ้านในหมู่บ้านซับตาพูด ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จันทบุรี (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดจันทบุรี) (pptvhd36.com, 2559: ออนไลน์) ปัญหาความขัดแย้งคนกับช้างป่าจนถูกทำร้ายจนบาดเจ็บหรือเสียชีวิตของชาวบ้านทำให้ในเวลาต่อมาทางจังหวัดจันทบุรีจึงได้ประกาศขยายเขตพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า

ในจังหวัดจันทบุรีเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก 1 แห่ง จากเดิมแห่งแรกที่อำเภอแก่งหางแมวตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดจันทบุรีเพิ่มเป็นแห่งที่ 2 คือ เขตพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่าที่ตำบลฉนวน อำเภอมะขาม (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด) ในวันที่ 13 มกราคม 2559 ที่ผ่านมา หลังจากที่ช้างชื่อไอ้แดงได้ทำร้าย 2 แม่ลูกจนเสียชีวิตดังกล่าว (manager.co.th, 2559: ออนไลน์)

เมื่อพิจารณาในอีกด้านหนึ่งถึงวิธีการจริง (means) ที่จะนำมาใช้ได้ในกรณีการแก้ปัญหาคนกับช้างป่าซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานความรู้และความสัมพันธ์เชื่อมโยงจากพื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area-based) นั้นพบว่า องค์ความรู้ที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในรูปแบบของงานวิจัยนั้นยังมีอยู่ค่อนข้างน้อยและเป็นการวิจัยในช่วงเริ่มต้น (exploratory research) ที่ใช้หน่วยการศึกษาทั้งประเทศหรือเฉพาะจุดใหญ่ ๆ ที่มีความน่าสนใจ องค์ความรู้ด้านนี้จึงอาจยังไม่ค่อยกว้างและลึก รวมถึงมีความเชื่อมโยงขององค์ความรู้และวิธีการปฏิบัติกรร่วมกับศาสตร์ในแขนงวิทยาการอื่น ๆ อย่างไรก็ดีงานวิจัยที่เกี่ยวกับความขัดแย้งคนกับช้างป่านี้ก็ได้มีนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เป็นต้นทางเอาไว้แล้ว เช่น รองศาสตราจารย์สุมาสรวง (2536) เรื่อง นิเวศวิทยาของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานีและตาก และงานวิจัยของสุพล จิตร์วิจิตร และคณะ (2550) เรื่อง คนกับช้างป่าบนสถานการณ์ใหม่ อุทยานแห่งชาติกุยบุรี เป็นต้น แต่ก็ยังพบว่ามีความการศึกษาที่เน้นระบบนิเวศธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้ละเอียดปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า เช่น การขยายตัวของระบบทุนนิยมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หลังการสัมปทานป่าไม้ การเข้าไปพัฒนาด้านทรัพยากรต่าง ๆ ของรัฐ (ดิน-น้ำ-ป่า-แร่ฯ) หรือการบุกเบิกพืชเศรษฐกิจชนิดต่าง ๆ จากการส่งเสริมสนับสนุนขององค์กรต่าง ๆ หรือแม้แต่การเข้าผูกขาดครอบงำทางด้านความคิดและการจัดการโดยองค์กรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างไรก็ดีความพยายามที่จะศึกษาปัจจัยทางสังคมเกี่ยวกับปัญหาคนกับช้างป่าก็ยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย เช่น ประทีป ลิขกุลรักษ์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุยบุรีของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และกระท่งสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย (2550) ก็ได้เคยทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมาแล้ว เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้จากงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น ยังไม่สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีบริบทที่แตกต่างจากกุยบุรีและแก่งกระจานหรือพื้นที่อื่น ๆ ตัวอย่างเช่น พื้นที่ทางกายภาพของป่าในกุยบุรีจะมีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นรวมทั้งดิบแล้ง มีภูเขาที่สูง มีป่าหนาทึบ มีชุมชนเข้าไปปลูกพืชไร่ ในขณะที่พื้นที่ของ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายจังหวัดมีลักษณะเป็นป่าดิบแล้งเบญจพรรณ เป็นป่าราบผืนใหญ่ของประเทศ ผ่านการให้สัมปทานมาแทบทั้งพื้นที่ มีช่องทางเข้าออกหลายทาง ส่วนชุมชนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ จากช้างป่าในเขตกฤษบุรีส่วนใหญ่จะเป็นชาวไร่สับปะรด ในขณะที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีชุมชนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบหลากหลาย ของพืชเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นชาวสวนผลไม้และชาวไร่รูปแบบต่าง ๆ นอกเหนือจากชาวไร่สับปะรดก็มี เช่น เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ปลูกสวนป่าเศรษฐกิจ ปลูกมะม่วงหิมพานต์ หรือชาวสวน ยางพารา เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหา ซ้ำซ้อนมากขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่พัฒนาการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมแห่งนวัตกรรมของรัฐบาล มีประชากรต่างถิ่นย้ายเข้าไป ประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย มีความต้องการถิ่นกินและบางอย่าง ก็ขาดแคลนในทรัพยากร และเป็นพื้นที่ที่ติดกับชายแดนประเทศ กัมพูชาในหลายจังหวัด เช่น จังหวัดสระแก้ว จันทบุรีและตราด

เมื่อมาพิจารณาถึงสถานการณ์ของปัญหาระหว่างคนกับ ช้างป่า ในปัจจุบันก็จะพบว่ามีความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้นจนอาจ เรียกว่าจะไม่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้ ซึ่งถ้าปล่อยให้ ความขัดแย้งนี้เรื้อรังก็จะนำไปสู่ความรุนแรงถึงขั้นต้องทำลายชีวิต ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า จะมีมาตรการ ทางกฎหมายรวมถึงทางสังคมในการที่จะช่วยจัดการปัญหา ความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะเลือกกรณีศึกษาอำเภอแก่งหางแมว ซึ่งเป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า เนื่องจากเป็นอำเภอที่เริ่มมีปัญหาช้าง ออกจากเขตอนุรักษ์เข้ามากินพืชผลของเกษตรกรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 (งามอากาศ วัฒนองกูร, 2560: 1) มาจนถึงปัจจุบัน พบว่า ความขัดแย้ง ระหว่างคนกับช้างป่ามีความรุนแรงมากขึ้น ไม่จำเป็นที่จะช้าง เข้ามาทำลายทรัพย์สิน พืชผล และชีวิตของคน ในขณะเดียวกัน ช้างก็ถูกมนุษย์ทำร้ายและฆ่า ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ดังนั้น จากกรณีศึกษาดังกล่าวก็จะพบว่ายังไม่มีมาตรการในการจัดการ ปัญหาคนกับช้างป่าที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการ ปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาการใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการ ปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการใช้มาตรการ ทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอ แก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการใช้มาตรการ ทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

สมมติฐานการวิจัย

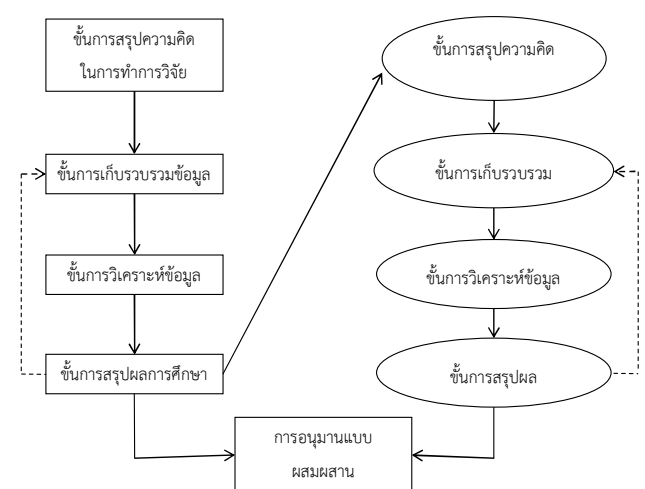
จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของราษฎรต่อการลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคน กับช้างป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัย ได้ ดังนี้

1. การใช้มาตรการทางกฎหมายและสังคมในการจัดการ ปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ของ ประชาชนในพื้นที่แตกต่างกันตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพหลัก ของครอบครัว ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน
2. การใช้มาตรการทางกฎหมายและสังคมในการจัดการ ปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ในความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของประชาชนในพื้นที่ แตกต่างกันตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพหลักของครอบครัว ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

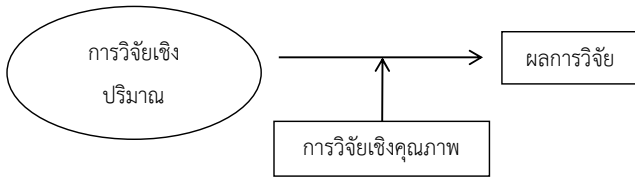
วิธีการวิจัยในงานวิจัยนี้จะใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (mix method research) โดยใช้กลยุทธ์การผสมผสานแบบแบบรับลูกกันต่อ (sequential mixed designs) ระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ

การออกแบบวิจัยเชิงผสมผสานแบบรับลูกต่อกันนี้ เป็นการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณตามลำดับ เวลา ดังปรากฏแบบวิจัยในภาพที่ 1 (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559: 277-288)

ภาพที่ 1 การออกแบบวิจัยผสมผสานเชิงคู่ขนาน

การออกแบบวิจัยเชิงผสมผสานแบบรับลูกต่อกันมีหลาย รูปแบบย่อยแต่ในที่นี้จะใช้รูปแบบการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การใช้กลยุทธ์การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ เกิดขึ้นเมื่อมีการทำวิจัยเชิงสำรวจที่ให้ผลวิเคราะห์ในเชิงปริมาณแต่ยังไม่สามารถที่จะวิเคราะห์หาเหตุได้ ดังนั้น จึงต้องใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อแสวงหาปัจจัยที่มีผลต่อมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ดังนั้นในการหาเหตุเพื่ออธิบายระดับความพึงพอใจของประชาชนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-information) ซึ่งรู้เรื่องปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า โดยไม่ได้มีการอนุมานเชิงผสมผสาน

ประชากรที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ประชากรผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ในพื้นที่หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า โดยกำหนดตัวอย่างจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ ยามาเน่ ภายใต้ความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม บวก/ลบ 5% จะได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 379 คน หลังจากนั้นจะกำหนดเทคนิคในการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน คือ การสุ่มแบบสัดส่วนตามหมู่บ้านดังกล่าว และการสุ่มอย่างเป็นระบบ

เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามในการวิจัยการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มีองค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับมาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับมาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำมาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำมาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า

การทดสอบเครื่องมือจะใช้การทดสอบความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ดังนี้

1. การทดสอบความตรง จะใช้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยและหัวข้อวิจัย จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2. การทดสอบความเที่ยง จะนำแบบสอบถามที่ได้ไปทดสอบใช้ (Try Out) กับประชาชนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จำนวน 30 คน โดยการหาค่าความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยค่า Cronbach's Alpha ได้เท่ากับ .8704 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้ สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงต่อไป

หลังจากทดสอบเครื่องมือแล้วก็นำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามขนาดตัวอย่างและเทคนิคการสุ่มตัวอย่างที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2566

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะใช้สถิติทั้งเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง การจัดการปัญหาได้มาก

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง การจัดการปัญหาได้ค่อนข้างมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง การจัดการปัญหาได้ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง การจัดการปัญหาได้ค่อนข้างน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง การจัดการปัญหาได้น้อย

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือ และมีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้นำทางการ คือ ปลัดอำเภอแก่งหางแมว และผู้นำตามธรรมชาติ คือ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ช้างป่า อำเภอแก่งหางแมว

ในการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ในลักษณะการมีแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน และผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีจุดยืนหลากหลาย หลังจากนั้นจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การตีความทางสังคมเพื่อวิเคราะห์ความหมายทางสังคม (Social Meaning)

ผลการวิจัย

1. การใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมเห็นว่า การใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้ผลในระดับพอสมควร และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นเราสามารถแบ่งกลุ่มการใช้มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม ตามระดับของประสิทธิผลในการใช้มาตรการ

กลุ่มที่ 1 มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ได้ผลค่อนข้างมากในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 2 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ

1. การประกาศให้ช้างเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ

2. การป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าที่บริเวณที่อยู่อาศัยของช้างป่า

กลุ่มที่ 2 มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ได้ผลพอสมควร ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 4 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

1. การช่วยเหลือเป็นค่าซ่อมแซมบ้านที่เสียหาย ไม่เกิน 39,000 บาท

2. การช่วยเหลือเป็นค่าจัดการศพกรณีเสียชีวิต 29,700 - 59,400 บาท

3. การช่วยเหลือเป็นค่าปลอบขวัญที่รักษาตัวในโรงพยาบาล 2,300 - 19,000 บาท

4. การช่วยเหลือเป็นค่าปุ๋ยและพันธุ์พืช ไร่ละ 1,113 บาท

กลุ่มที่ 3 มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ได้ผลค่อนข้างน้อย ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 3 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

1. การช่วยเหลือเป็นค่าปุ๋ยและพันธุ์พืช ไร่ละ 1,113 บาท

2. การชดเชยความเสียหายของพืชไร่ ๆ ละ 1,448 บาท

3. การชดเชยความเสียหายของพืชสวน ไร่ละ 1,690 บาท

เมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยตั้งระดับนัยสำคัญที่ .05 จะพบว่า มีสมมติฐานที่ได้รับการยอมรับดังนี้

1. การป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าที่บริเวณที่อยู่อาศัยของช้างป่า แตกต่างตามอายุ

2. การประกาศให้ช้างเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ แตกต่างตามอายุ

3. การป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าที่บริเวณที่อยู่อาศัยของช้างป่า แตกต่างกันตามการศึกษา

4. การประกาศให้ช้างเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ แตกต่างกันตามการศึกษา

5. การประกาศให้ช้างเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

6. การชดเชยความเสียหายของพืชสวน ไร่ละ 1,690 บาท แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

7. การป้องกันตัดไม้ทำลายป่าที่บริเวณที่อยู่อาศัยของช้างป่า แตกต่างตามระยะเวลาที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน

2. การใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมเห็นว่า การใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ได้ผลในระดับพอสมควร และเมื่อพิจารณาในรายประเด็น เราสามารถแบ่งกลุ่มการใช้มาตรการทางสังคมดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม ตามระดับของประสิทธิผลในการใช้มาตรการ

กลุ่มที่ 1 มาตรการทางสังคมที่ใช้ได้ผลค่อนข้างมาก ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 3 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ

1. การใช้กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังผลัดกันช้างเข้าสู่ป่า

2. การควบคุมการเพิ่มประชากรด้วยการคุมกำเนิดช้าง

3. การสร้างแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ และดินโป่งสำหรับ

ช้างในเขตป่าอนุรักษ์ฯ

กลุ่มที่ 2 มาตรการทางสังคมที่ใช้ได้ผลพอสมควร ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 4 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

1. การใช้ระบบไฟส่องสว่างเพื่อไล่ช้าง

2. การกักกันช้างที่ดุร้าย

3. การใช้รั้วไฟฟ้ากั้นช้าง

4. การปลูกพืชไล่ช้าง (เช่น ปลูกฝางที่มีหนามแหลมคม)

กลุ่มที่ 3 มาตรการทางสังคมที่ใช้ได้ผลค่อนข้างน้อย ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า มีอยู่ 5 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

1. การใช้เสียงไล่ช้าง (เช่น การใช้ระเบิดปิงปอง)

2. การปลูกพืชที่ช้างไม่กิน

3. การทำรั้วกั้นช้าง

4. การขุดคูคลองกั้นช้าง

5. การเลี้ยงผึ้งไล่ช้าง

เมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยตั้งระดับนัยสำคัญที่ .05 จะพบว่า มีสมมติฐานที่ได้รับการยอมรับดังนี้

1. การเลี้ยงผึ้งไล่ช้าง แตกต่างกันตามอายุ

2. การปลูกพืชที่ช้างไม่กิน แตกต่างกันตามอายุ

3. การปลูกพืชไล่ช้าง (เช่น ปลูกฝางที่มีหนามแหลมคม)

แตกต่างกันตามอายุ

4. การปลูกพืชที่ช้างไม่กิน แตกต่างกันตามการศึกษา

5. การใช้กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังผลัดกันช้างเข้าสู่ป่า

แตกต่างกันตามการศึกษา

6. การทำรั้วกั้นช้าง แตกต่างกันตามอาชีพหลักของ

ครอบครัว

7. การขุดคูคลองกั้นช้าง แตกต่างกันตามอาชีพหลัก

ของครอบครัว

8. การเลี้ยงผึ้งไล่ช้าง แตกต่างกันตามอาชีพหลักของ

ครอบครัว

9. การสร้างแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ และดินโป่งสำหรับ

ช้างในเขตป่าอนุรักษ์ฯ แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

3. ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมค่อนข้างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นเราสามารถแบ่งกลุ่มตามความคิดเห็นกับข้อเสนอแนะ ดังกล่าวออกเป็น 4 กลุ่ม ตามระดับของความคิดเห็น

กลุ่มที่ 1 มาตรการทางกฎหมายที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างมากมีอยู่ 3 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ

1. ควรจัดค่าตอบแทน เยียวยาและเสี่ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า
2. ควรช่วยเหลือประชาชนที่เสียชีวิตจากช้างป่าเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 100,000 บาท
3. ควรทำประกันภัยช้างป่าอย่างเป็นทางการสำหรับประชาชนในพื้นที่

กลุ่มที่ 2 มาตรการทางกฎหมายที่กลุ่มตัวอย่างค่อนข้างเห็นด้วยมีอยู่ 7 มาตรการตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ

1. ควรปรับลดเซพที่ผลจากการพิจารณาจากรายไร้มาเป็นรายต้น
2. ควรจัดแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจนระหว่างช้างในเขตป่าอนุรักษ์และเขตที่ดินทำกินของคน
3. ควรให้เงินอุดหนุนเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าจำนวน 50,000 ต่อหนึ่งเครือข่าย
4. ควรช่วยเหลือประชาชนที่บาดเจ็บจากช้างป่าในวงเงิน 5,000 - 30,000 บาท
5. ควรกำหนดบทลงโทษสำหรับการลักลอบปล่อยช้างโดยมิได้รับอนุญาต
6. ควรโอนภารกิจการแก้ปัญหาช้างป่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสามารถนำงบประมาณมาใช้ในท้องถิ่นได้
7. ควรสร้างคูกันช้างด้วยการใช้ซีเมนต์

กลุ่มที่ 3 มาตรการทางกฎหมายที่กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจคือ มีกลุ่มที่เห็นด้วยกับไม่เห็นด้วยกับมาตรการนี้พอ ๆ กัน ซึ่งมีอยู่ 1 มาตรการคือ ควรแก้ไขกฎหมายให้สามารถฆ่าช้างได้โดยไม่ต้องรับโทษ

กลุ่มที่ 4 มาตรการทางกฎหมายที่กลุ่มตัวอย่างค่อนข้างไม่เห็นด้วยมีอยู่ 1 มาตรการคือ ควรใช้ตะปูกันช้าง

เมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยตั้งระดับนัยสำคัญที่ .05 จะพบว่า มีสมมติฐานที่ได้รับการยอมรับดังนี้

1. ควรปรับลดเซพที่ผลจากการพิจารณาจากรายไร้มาเป็นรายต้น แตกต่างกันตามเพศ

2. ควรจัดแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจนระหว่างช้างในเขตป่าอนุรักษ์และเขตที่ดินทำกินของคน แตกต่างกันตามอายุ

3. ควรทำประกันภัยช้างป่าอย่างเป็นทางการสำหรับประชาชนในพื้นที่ แตกต่างกันตามอายุ

4. ควรให้เงินอุดหนุนเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าจำนวน 50,000 ต่อหนึ่งเครือข่าย แตกต่างกันตามอายุ

5. ควรปรับลดเซพที่ผลจากการพิจารณาจากรายไร้มาเป็นรายต้น แตกต่างกันตามอายุ

6. ควรกำหนดบทลงโทษสำหรับการลักลอบปล่อยช้างโดยมิได้รับอนุญาต แตกต่างกันตามอายุ

7. ควรสร้างคูกันช้างด้วยการใช้ซีเมนต์ แตกต่างกันตามอายุ

8. ควรช่วยเหลือประชาชนที่เสียชีวิตจากช้างป่าเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 100,000 บาท แตกต่างกันตามอายุ

9. ควรช่วยเหลือประชาชนที่บาดเจ็บจากช้างป่าในวงเงิน 5,000 - 30,000 บาท แตกต่างกันตามอายุ

10. ควรจัดค่าตอบแทน เยียวยาและเสี่ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า แตกต่างกันตามอายุ

11. ควรสร้างคูกันช้างด้วยการใช้ซีเมนต์ แตกต่างกันตามการศึกษา

12. ควรช่วยเหลือประชาชนที่เสียชีวิตจากช้างป่าเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 100,000 บาท แตกต่างกันตามการศึกษา

13. ควรจัดค่าตอบแทน เยียวยาและเสี่ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า แตกต่างกันตามการศึกษา

14. ควรโอนภารกิจการแก้ปัญหาช้างป่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสามารถนำงบประมาณมาใช้ในท้องถิ่นได้ แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

15. ควรปรับลดเซพที่ผลจากการพิจารณาจากรายไร้มาเป็นรายต้น แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

16. ควรจัดค่าตอบแทน เยียวยาและเสี่ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

17. ควรแก้ไขกฎหมายให้สามารถฆ่าช้างได้โดยไม่ต้องรับโทษ แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

18. ควรจัดแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจนระหว่างช้างในเขตป่าอนุรักษ์และเขตที่ดินทำกินของคน แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

19. ควรทำประกันภัยช้างป่าอย่างเป็นทางการสำหรับประชาชนในพื้นที่ แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

20. ควรให้เงินอุดหนุนเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าจำนวน 50,000 ต่อหนึ่งเครือข่าย แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

21. ควรโอนภารกิจการแก้ปัญหาข้างป่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสามารถนำงบประมาณมาใช้ในท้องถิ่นได้แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

22. ควรกำหนดบทลงโทษสำหรับการลักลอบปล่อยช้างโดยมิได้รับอนุญาต แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

23. ควรสร้างคูกั้นช้างด้วยการใช้ซีเมนต์ แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

24. ควรช่วยเหลือประชาชนที่เสียชีวิตจากช้างป่าเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 100,000 บาท แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

25. ควรจัดค่าตอบแทน เยียวยาและเสี่ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

4. ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าของอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมค่อนข้างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะมาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็มีความเห็นทั้งหมดในระดับค่อนข้างเห็นด้วยเช่นเดียวกัน โดยแบ่งระดับความคิดเห็นจากมากไปน้อย ดังนี้

1. ควรเพิ่มบทบาทของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาคนและช้างป่ามากขึ้น
2. ควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนที่ประสบปัญหาช้างป่า
3. ควรถ่ายเทประชากรช้างป่าระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับจำนวนช้างที่เหมาะสมกับพื้นที่
4. ควรพัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหาช้างป่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชมช้างป่า

เมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยตั้งระดับนัยสำคัญที่ .05 จะพบว่า มีสมมติฐานที่ได้รับการยอมรับดังนี้

1. ควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนที่ประสบปัญหาช้างป่า แตกต่างกันตามเพศ
2. ควรถ่ายเทประชากรช้างป่าระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับจำนวนช้างที่เหมาะสมกับพื้นที่ แตกต่างกันตามอายุ
3. ควรพัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหาช้างป่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชมช้างป่า แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว
4. ควรถ่ายเทประชากรช้างป่าระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับจำนวนช้างที่เหมาะสมกับพื้นที่ แตกต่างกันตามอาชีพหลักของครอบครัว

5. ควรถ่ายเทประชากรช้างป่าระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับจำนวนช้างที่เหมาะสมกับพื้นที่ แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

6. ควรเพิ่มบทบาทของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาคนและช้างป่ามากขึ้น แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

สรุปและอภิปรายผล

ในการอภิปรายผลเพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย โดยเปรียบเทียบระหว่างผลการวิจัยและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมเกี่ยวกับการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ผู้วิจัยพบว่า สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าได้คือ แต่เดิมนั้นการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าได้ดำเนินการภายใต้การนำของภาครัฐ โดยมีกรมอุทยานแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการดำเนินงานและร่วมมือกับหน่วยงานราชการอื่น ทั้งราชการส่วนภูมิภาคและการปกครองท้องถิ่น เช่น ในกรณีของอำเภอแก่งหางแมวก็นำอำเภอเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบร่วมมือกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ และอาสาสมัครที่รับการจัดตั้งจากส่วนราชการ แต่ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาคนกับช้างป่าเห็นว่า ภาคชุมชนเป็นกลไกหลักที่ทำงานในการจัดการปัญหาที่มีประสิทธิผล เช่น การใช้กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังผลักดันช้างกลับสู่ป่า กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเห็นว่าเป็นมาตรการทางสังคมที่ได้ผลมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็เสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการแก้ปัญหาคนกับช้างป่าที่ควรดำเนินการเป็นอันดับหนึ่งก็คือ การจัดค่าตอบแทน เยียวยา และเสี่ยงภัย สำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่าด้วย ดังนั้น ในข้อเสนอแนะทางสังคมกลุ่มตัวอย่างจึงเห็นว่าควรเพิ่มบทบาทของภาคชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าให้มากขึ้นเป็นลำดับความสำคัญแรกสุดในการดำเนินการด้วย

การที่ข้อค้นพบการวิจัยให้ความสำคัญต่อภาคชุมชนในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาคนกับช้างป่า ก็เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อกระบวนการทำงานของภาครัฐในการจัดการปัญหาดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากข้อค้นพบในการวิจัยเรื่องการชดเชยความเสียหายของพืชไร่ พืชสวน ค่าปุ๋ยและพันธุ์พืชไร่ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าเป็นมาตรการที่ได้ผลน้อย เนื่องจากกระบวนการชดเชยค่าเสียหายไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ได้รับความเสียหายได้ทันท่วงทีและมีความรู้สึกไม่โปร่งใสในกระบวนการ ดังคำที่รู้จักกันในกลุ่มชาวบ้านเรื่องการชดเชยว่า “แจ้งหาย” ซึ่งเป็นประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างถือว่าเป็นปัญหาในการชดเชยควบคู่ไปกับการกำหนดหลักเกณฑ์จำนวนมูลค่าของการชดเชย เช่น การพิจารณาชดเชยพืชไร่ หรือพืชสวนเป็นรายไร่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ควรชดเชยเป็นรายต้น เป็นต้น

ส่วนข้อค้นพบเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคมที่ใช้ในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าในภาพรวมของมาตรการทางกฎหมายและทางสังคมนั้น ได้ผลในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในระดับเดียวกัน ก็คือ ได้ผลพอสมควร แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดก็จะพบว่า มาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าได้ผลมากที่สุดกลับเป็นมาตรการทางสังคมที่สำคัญ 3 มาตรการคือ

1. การใช้กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังผลักต้นช้างเข้าสู่ป่า
2. การควบคุมการเพิ่มประชากรด้วยการคุมกำเนิดช้าง
3. การสร้างแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ และดินโป่งสำหรับช้างในเขตป่าอนุรักษ์

กล่าวโดยสรุปแล้ว ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันมาตรการทางสังคมจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาคคนกับช้างป่าได้ผลมากกว่ามาตรการทางกฎหมาย ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติพัฒน์ แก้วตาธนาวัฒนา และ สันตสุสิทธิ์ บรวิงษ์ตระกูล (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า: กรณีศึกษา ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ที่สรุปแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า สามารถแบ่งออกได้ 3 แนวทาง คือ

1. แนวทางเฉพาะหน้าหรือระยะเร่งด่วน ประกอบด้วย การจัดตั้งชุดปฏิบัติการเฝ้าระวังและขับไล่ช้างป่า การตั้งศูนย์เฝ้าระวังช้างป่าด้วยระบบเตือนภัยล่วงหน้าด้วยเทคโนโลยี Internet of Things (IoT) จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือประชาชนที่ถูกช้างป่าสร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตร และการจัดสร้างแหล่งอาหารและน้ำให้กับช้างป่าให้เพียงพอ

2. ระยะกลาง ประกอบด้วย การจัดทำแนวคูกั้นที่เป็นจุดล่อแหลมที่เป็นเส้นทางที่เป็นอันตรายต่อประชาชนและผู้สัญจร และปลูกไม้หนามตลอดแนวคูกั้นช้าง การจัดทำโครงการรั้วกระแสไฟฟ้า โดยพิจารณาพื้นที่ที่เป็นส่วนผลไม้ที่ช้างป่าลงมากินเป็นประจำ และการจัดชุดปฏิบัติการออกให้ความรู้ในการป้องกันช้างป่า

3. ระยะยาว ประกอบด้วย การสร้างทัศนคติในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรกรรม การปรับปรุงระเบียบราชการเพื่อการชดเชยและการเยียวยาแก่ประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากพฤติกรรมของช้างป่า และการเคลื่อนย้ายช้างที่มีพฤติกรรมความดุร้ายออกนอกพื้นที่เพื่อปรับพฤติกรรม

ส่วนข้อค้นพบเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องข้อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าถึงแม้ในภาพรวมจะค่อนข้างเห็นด้วยกับมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคมในระดับเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายมากกว่ามาตรการทางสังคม ดังจะ

เห็นได้จากผลการศึกษาที่ว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างมากกับการเสนอมาตรการข้างล่างนี้ให้เป็นทางการตามกฎหมายคือ

1. ควบคุมค่าตอบแทน เยียวยาและเลี้ยงภัยสำหรับชุดเฝ้าระวังช้างป่า
2. ควบคุมช่วยเหลือประชาชนที่เสียชีวิตจากช้างป่าเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 100,000 บาท

กล่าวโดยสรุปแล้ว ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านแก่งหางแมวต้องการที่จะยกระดับมาตรการทางสังคมให้เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นทางการและมีผลในการบังคับใช้ ข้อค้นพบดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่มีอยู่เดิมของงานอภิปา วัฒนองูร (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ที่มีแนวโน้มเสนอแนะมาตรการทางสังคมเป็นหลัก กล่าวคือ แนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา มีการแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ แนวทางการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ การสร้างแนวรั้วรั้งฝั่ง การสร้างแนวรั้วสลึงกันช้าง การชุดคูกั้นช้าง และการสร้างระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชน ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า และแนวทางแก้ไขปัญหาระยะยาวเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 7 แนวทาง คือ การศึกษาเพื่อพิจารณาศามารถในการรองรับจำนวนช้างป่าที่มีความเหมาะสมในพื้นที่แต่ละแห่ง การวางแผนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดิน รวมถึงการจัดทำเป็นข้อมูลและเสนอแนะต่อประชาชน การศึกษาถึงการถ่ายเทประชากรช้างระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายประชากรช้างที่จะต้องข้ามระหว่างกลุ่มป่า การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เพื่อสร้างการรับรู้ และการจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยที่ได้ในเชิงนโยบายจากการวิจัยดังนี้

1. จากผลการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างแหล่งอาหาร แหล่งน้ำและดินโป่งในเขตป่าอนุรักษ์ ว่าเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพมากในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ดังนั้นจึงควรใช้มาตรการดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาคคนกับช้างป่า การพัฒนามาตรการนี้ให้เป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนไม่ใช่นวัตกรรมใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ควรสานต่อจากปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2542 (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2565: ออนไลน์) ที่ว่า

“ข้างป่าควรออยู่ในป่า เพียงแต่ต้องทำให้ป่านั้นมีอาหารข้างให้เพียงพอ การปฏิบัติคือให้ไปสร้างอาหารในป่าแปลงเล็ก ๆ และกระจาย กรณีข้างออกมาที่ชายป่า”

ในการสืบทอดปณิธานในหลวงรัชกาลที่ 9 ดังกล่าวในปัจจุบันควรใช้กลไกขับเคลื่อนของภาคชุมชนมากกว่ามาตรการ เนื่องจากข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ พบว่า กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังข้างป่าในชุมชนมีความสามารถและเชื่อมั่นในการขับเคลื่อนมาตรการการสร้างแหล่งอาหารสำหรับข้างให้เป็นยุทธศาสตร์ได้อย่างจริงจัง เช่น การให้อาสาสมัครไปสร้างแหล่งอาหารในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

2. จากข้อค้นพบของการศึกษาที่มีการเสนอแนะที่มีความเห็นว่ามาตรการที่จะมีประสิทธิผลมากอีกมาตรการหนึ่งก็คือควรเน้นแนวทางการควบคุมการเพิ่มประชากรข้างป่า โดยการใช้เทคโนโลยีคุมกำเนิดข้างที่เหมาะสม เนื่องจากในปัจจุบันมีปรากฏการณ์การเพิ่มจำนวนประชากรของข้างถึงร้อยละ 8 ต่อปี อันจะนำไปสู่ปัญหาความสามารถในการรองรับจำนวนข้างที่เหมาะสมกับพื้นที่

3. จากข้อค้นพบเห็นว่า การใช้กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังผลักดันข้างกลับสู่ป่าได้ประสิทธิผลมากที่สุดในการจัดการปัญหาค้นกับข้างป่า ดังนั้น จึงควรมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครดังกล่าวให้เป็นกลุ่มทางการตามกฎหมายที่มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการเข้ามาแก้ไขปัญหาคนกับข้างป่าในการนี้ควรมีการจัดระบบบริหารจัดการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาค้นกับข้างป่าเสียใหม่ โดยใช้แนวคิดภาคร่วมในการจัดการสาธารณะ (Public Governance) แทนการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) ที่ดำเนินมาแต่เดิมในอดีต กล่าวคือ แต่เดิมนั้นการแก้ปัญหาค้นกับข้างป่าเป็นบทบาทของภาครัฐราชการเป็นหลัก โดยใช้กระบวนการทำงานแบบบนลงล่าง (Top-Down Process) ที่ดำเนินงานมาแต่กลับพบความรุนแรงของปัญหามากขึ้น การใช้ภาคร่วมในการจัดการสาธารณะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคสังคม โดยเฉพาะภาคชุมชนภายใต้การบริหารแบบเครือข่ายระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การแก้ปัญหาค้นกับข้างป่ามีประสิทธิผลมากขึ้น เนื่องจากเป็นปัญหาที่ภาครัฐราชการไม่สามารถที่จะดำเนินงานเป็นหลักแต่เพียงฝ่ายเดียว

เอกสารอ้างอิง

งามอาภา วัฒนองฺกูร. (2560). การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างป่าในเขตตำบลพวา อำเภอกง่างแมวจังหวัดจันทบุรี. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). วิถีวิทยาการวิจัยทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประทีป ลิสกุลรักษ์. (2547). ความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างป่ากุกุบุรีของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุกุบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุกุบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรป่าไม้), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ผู้จัดการออนไลน์. เหตุการณ์ข้างป่า. [online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.manager.co.th>. 2558.

ผู้จัดการออนไลน์. เหตุการณ์ข้างป่า. [online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.manager.co.th>. 2559.

กริพัฒน์ แก้วตาธนาวัฒนา และสันตสิทธิ์ บริวงษ์ตระกูล. (2560). แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างป่า : กรณีศึกษา ตำบลพวา อำเภอกง่างแมวจังหวัดจันทบุรี. รายงานวิจัย ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

รองลาก บุญมาสรอง. (2536). นิเวศวิทยาของข้างป่า (Elephas maximus Linnaeus, 1758) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานีและตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย. (2550). การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. เพชรบุรี: สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. โครงการแก้ไขปัญหาค้นป่าตามแนวพระราชดำริบ้านป่าเต็ง ตำบลป่าเต็ง อำเภอกง่างแมวจังหวัดเพชรบุรี. [online]. เข้าถึงได้จาก : [HTTP://WWW.RDPB.GO.TH/TH/PROJECTS](http://www.rdpb.go.th/th/projects). 2565.

สุพล จิตวิจักขณ์ และคณะ. (2550). คนกับข้างป่าสถานการณ์ใหม่ อุทยานแห่งชาติกุกุบุรี บทเรียนจากการจัดการบนหลักคิดและฐานข้อมูลวิชาการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม. ฝ่ายจัดการทรัพยากรป่าไม้ WWF ประเทศไทย. ปทุมธานี. พิมพ์ครั้งที่ 1 วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550.

ไสว วังหงษา. (2547). ประชากรและโครงสร้างทางประชากรของข้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนจังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง และชลบุรี. ผลงานวิจัยและรายงานวิจัยประจำปี 2547 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร.

pptv Thailand. การบุกรุกของข้างป่า. [online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.pptvhd36.com>. 2559.

Sanookonline. ปัญหาข้างป่า. [online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.news.sanook.com>. 2559.